

UPOZNAJMO SE: OSNAŽIVANJE KULTURNE RAZNOLIKOSTI I POTICANJE MEĐUKULTURNOG DIJALOGA U MREŽI KNJIŽNICE MARINA DRŽIĆA

LET'S MEET: STRENGTHENING OF CULTURAL DIVERSITY AND ENCOURAGING INTERCULTURAL DIALOGUE IN THE MARIN DRŽIĆ LIBRARY NETWORK

Božica Dragaš
Knjižnice grada Zagreba
bozica.dragas@kgz.hr

Snježana Ercegovac
Knjižnice grada Zagreba
snjezana.ercegovac@kgz.hr

UDK / UDC: 027.022:[374.72:316.7]
(497.521.2 Zagreb)

Stručni rad / Professional paper
<https://doi.org/10.30754/vbh.66.1.1050>
Primljeno / Received: 31. 1. 2023.
Prihvaćeno / Accepted: 11. 3. 2023.

Sažetak

Cilj. Cilj je rada prikazati različite programske aktivnosti mreže Knjižnice Marina Držića osmišljene u svrhu podupiranja kulturne raznolikosti, poticanja međukulturnoga dijaloga te olakšavanja integracije doseljenika u hrvatsko društvo. Ujedno se želi naglasiti dobrobit programa Erasmus+ – Obrazovanje odraslih, kojim se omogućuje suradničko učenje i poboljšanje kvalitete obrazovanja odraslih izvan sustava formalnoga obrazovanja.

Pristup/metodologija/dizajn. U svjetlu međunarodnih i nacionalnih, općih i knjižničarskih dokumenata u radu se najprije daje pregled pojmovnoga određenja multikulturalnosti i interkulturalnosti, međukulturnoga dijaloga, međukulturnoga obrazovanja i međukulturne pismenosti, kao i uvid u važnost knjižnica u multikulturnom društvu. Potom se iznose primjeri programskih aktivnosti provedenih u Knjižnici Savica i Dječjoj knjižnici Marina Držića, a naposljetku i iskustvo stečeno sudjelovanjem u projektu

„Upoznajemo druge“ u Kopenhagenu, provedenome u sklopu programa Erasmus+ za 2020. godinu u svrhu razmjene iskustava s kolegama knjižničarima iz drugih zemalja koja se tiču knjižničnih programa i usluga namijenjenih migrantima, izbjeglicama i tražiteljima azila.

Rezultati. Pregled programskih aktivnosti dvaju ogranaka mreže Knjižnice Marina Držića te narodne knjižnice u Kopenhagenu upućuje na brojne i raznovrsne mogućnosti narodnih knjižnica da u multikulturnom okružju daju svoj doprinos poticanju multikulturalnosti i interkulturalnosti te olakšavanju integracije doseljenika.

Originalnost/vrijednost. U radu su prvi put skupno opisane programske aktivnosti mreže Knjižnice Marina Držića namijenjene doseljenicima i migrantima te programske aktivnosti namijenjene lokalnom stanovništvu u svrhu upoznavanja s drugim kulturama. Uključujući pregled programa Knjižnice Nørrebro u Kopenhagenu namijenjenih ranjivim korisničkim skupinama doseljenika i migranata, opisani primjeri mogu biti poticaj i nadahnuće drugim narodnim knjižnicama u osmišljavanju i provedbi sličnih programskih aktivnosti, a jednako tako i poticaj za uključivanje u europske programe mobilnosti u svrhu obrazovanja odraslih.

Ključne riječi: Erasmus+; interkulturalizam; kulturna raznolikost; međukulturni dijalog; multikulturalizam

Abstract

Aim: The aim of this paper is to show different program activities of the Marin Držić Library network which were created for the purpose of supporting cultural diversity, encouraging intercultural dialogue, and facilitating the integration of immigrants into Croatian society. Additionally, the paper emphasizes the benefits of the Erasmus+ Program - Adult Education, which enables expert training and improves the quality of adult education outside of the formal education systems.

Approach/methodology/design. Taking into consideration the international and national, general and library documents, this paper first gives an overview of the definitions of multiculturalism and interculturalism, intercultural dialogue, intercultural education, and intercultural literacy, as well as an insight into the importance of libraries in a multicultural society. Next presented are the examples of the program activities implemented at the Savica Library and Marin Držić Children's Library, followed by the experience gained by participating in Let's Meet the Others project in Copenhagen, implemented within the framework of 2020 Erasmus+ program and for the purpose of exchanging experiences with librarians from other countries about the library programs and services intended for migrants, refugees, and asylum seekers.

Results. The overview of the program activities of the two branches of the Marin Držić Library network and the public library in Copenhagen shows numerous and diverse modalities of how public libraries in a multicultural environment can contribute to

the encouragement of multiculturalism and interculturalism, as well as to the facilitation of the integration of immigrants.

Originality. This paper for the first time describes the program activities of the Marin Držić Library network intended for immigrants and migrants together with the program activities intended for the local population for the purpose of familiarizing them with different cultures. Including an overview of the Copenhagen Nørrebro Library programs intended for vulnerable user groups of immigrants and migrants, the described examples can stimulate and inspire other public libraries in developing and implementing similar program activities, as well as stimulate involvement in the European mobility programs focusing on adult education.

Keywords: cultural diversity; Erasmus+; interculturalism; intercultural dialogue; multiculturalism

1. UVOD

Kulturna raznolikost i međukulturni (interkulturni) dijalog čine temelj suživota u multikulturnom svijetu – to se naglašava u brojnim UNESCO-vim dokumentima, kao i u pravnim aktima Europske unije. U IFLA-inom *Manifestu za multikulturalnu knjižnicu* kulturna raznolikost ili multikulturalnost definira se kao skladan suživot i interakcija različitih kultura, a pojam „kultura“ tumači se u skladu s UNESCO-vom *Općom deklaracijom o kulturnoj raznolikosti* (2001), prema kojoj kultura obuhvaća različita duhovna, materijalna, intelektualna i emocionalna obilježja društva ili pojedine društvene skupine i prema kojoj se, osim na umjetnost i književnost, kultura odnosi i na životni stil, način života u zajednici, vrijednosni sustav, tradiciju i vjerovanja. Budući da su uvažavanje raznolikosti kultura, dijalog, suradnja i prihvaćanje najbolje jamstvo za mir u svijetu (ibid.), u *Manifestu* se ističe da bi knjižnice trebale biti mjesta odražavanja, podupiranja i promicanja kulturne i jezične raznolikosti na svim razinama i kao takve pridonositi međukulturnom dijalogu, jačanju demokracije i povezivanju svih članova zajednice, neovisno o njihovu kulturnom i jezičnom podrijetlu (cf. Smjernice, 2010: 47).

Svoj doprinos tim nastojanjima daje i Knjižnica Marina Držića u čijoj se mreži provode programi namijenjeni promicanju multikulturalnosti i međukulturnog dijaloga te olakšavanju integracije doseljenika u hrvatsko društvo. Stoga će u ovolikom radu, nakon pojmovnoga određenja multikulturalnosti, multikulturalizma, interkulturalizma i međukulturnog dijaloga, biti istaknuta važnost knjižnica u multikulturnom društvu. Zatim će biti objašnjeno što su međukulturno obrazovanje i međukulturna pismenost, a nakon toga bit će opisani spomenuti programi, kao i iskustva stečena sudjelovanjem u provedbi projekta „Upoznajmo druge“ u Kopenhagenu, posvećenog razmjeni iskustava s kolegama knjižničarima iz drugih zemalja u vezi s knjižničnim programima i uslugama namijenjenih migrantima, izbjeglicama i tražiteljima azila.

1.1. Od multikulturalizma prema međukulturnom dijalogu

U *Bijeloj knjizi o međukulturnom dijalogu* 'Živimo zajedno jednaki u dostojanstvu' Vijeća Europe, pojmovima „kulturna raznolikost“ i „multikulturalnost“ određuje se iskustvena činjenica o postojanju različitih kultura na određenom prostoru ili unutar jednog društva (cf. Bijela knjiga, 2008). Naime multikulturnim društvom smatra se svako društvo „u kojemu se pojavljuje više od jedne kulture i kulturalne prakse koja ju izdvaja iz prostora ‘većinskog pogleda’, definirane ukupnošću kulturnih vjerovanja i praktična djelovanja“ (Škvorc, 2010: 81). U *Smjernicama za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice*, slično kao i u spomenutom IFLA-inom *Manifestu za multikulturalnu knjižnicu*, multikulturalnost se opisuje kao suživot različitih kultura, pri čemu kultura uključuje rasne, religijske ili kulturne skupine te se očituje u običajima, kulturnim pretpostavkama i vrijednostima, načinima razmišljanja i komunikacije (cf. Smjernice, 2010).

U UNESCO-voj *Konvenciji o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja* (2006) navodi se kako je kulturna raznolikost zajednička baština čovječanstva, nužna za postizanje mira i sigurnosti na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Osnauje se slobodnim širenjem ideja, promiče razmjenom i interakcijom, a temeljnu ulogu u njezinoj zaštiti ima obrazovanje. *Konvencija* se nadovezuje na *Opću deklaraciju o kulturnoj raznolikosti*, prvi UNESCO-v dokument usvojen 2001. s ciljem promicanja i jačanja kulturne raznolikosti u svijetu. Europska unija (EU), kao nadnacionalna organizacija dvadeset sedam europskih država (Europska unija. Hrvatska enciklopedija) među kojima je i Republika Hrvatska, kulturnoj raznolikosti posvećuje veliku pozornost. Njezino očuvanje jedno je od temeljnih načela EU-a, definirano u članku 3. *Ugovora o Europskoj uniji* (Ugovor, 2016), članku 167. *Ugovora o funkcioniranju Europske unije* (Ugovor, 2016) te članku 22. *Povelje Europske unije o temeljnim pravima* (2016/C 202/02), u kojima se ističe da će Unija poštivati i promicati svoju bogatu kulturnu, vjersku i jezičnu raznolikost te osigurati očuvanje i unaprjeđenje europskoga kulturnog nasljeđa. I Republika Hrvatska, kao suverena i demokratska država, multikulturalnosti pridaje veliku važnost: primjerice, u članku 3. *Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina* (NN 155/2002) navodi se kako etnička i multikulturalna raznolikost te duh razumijevanja, uvažavanja i tolerancije pridonose promicanju razvoja Republike Hrvatske.

Dok se multikulturalnost odnosi na svaku društvenu zajednicu u kojoj se pojavljuje više od jedne kulture koja je izdvojena ili se razlikuje od većinske kulture, termin „multikulturalizam“ odnosi se na konkretan politički pristup koji se opisuje kao javna politika kojom se uz pomoć medija i u okviru obrazovnoga sustava promiče znanje o različitim kulturama, njihova ravnopravnost i međusobno poštovanje (cf. Multikulturalizam. Hrvatska enciklopedija). Koncept multikulturalizma podrazumijeva osiguravanje jednakih prava i mogućnosti svim građanima neke zemlje bez obzira na njihove kulturološke razlike, a usto i razvijanje njihovih vla-

stih kulturnih vrijednosti te održavanje kulturnoga identiteta (cf. Putnik, 2019). Šezdesetih godina 20. stoljeća u Kanadi i SAD-u a sedamdesetih u imigracijskim državama Zapadne Europe taj je pristup bio dijelom školskog kurikula s ciljem boljeg upoznavanja kultura nacionalnih ili etničkih manjina i useljenika iz različitih zemalja (cf. Interkulturalizam. Hrvatska enciklopedija). Ipak, zbog toga što zagovara političko prepoznavanje ravnopravnosti manjinskih zajednica u odnosu na „domaću“, većinsku zajednicu i time prihvaća shematsku podjelu društva na većinu i manjinu, iako u odnosu na asimilacionizam (politički pristup koji smatra da se svi koji žive unutar granica jedne države trebaju asimilirati s većinskom kulturom (cf. Asimilacija. Hrvatska enciklopedija)), manjini daje pravo da se izdvoji od većine, a ne da se s njom asimilira, posljednjih se desetljeća smatra da multikulturalizam stvara segregaciju u društvu i pridonosi nerazumijevanju (cf. Bijela knjiga, 2008: 29).

Na tragu tih spoznaja razvija se interkulturalizam, nova paradigma koja zagovara otvorenost prema drugim kulturama, poštivanje kulturnih različitosti, kulturnu empatiju i prožimanje elemenata različitih kultura (Interkulturalizam. Portal Struna). Podudarno s terminološkom razlikom između multikulturalnosti i multikulturalizma, interkulturalnost se određuje kao postojeće društveno stanje, odnosno model prema kojemu se pojedino multikulturalno društvo razvija i uređuje odnose među kulturama, dok se interkulturalizam odnosi na konkretnu kulturnu politiku toga društva (cf. Putnik, 2019: 41). Putnik navodi da se, za razliku od koncepta multikulturalizma, koncept interkulturalizma odnosi na međusobno povezivanje raznih kultura u društvu te da podrazumijeva poticanje međudjelovanja i međusobnog prožimanja kultura, a ne samo njihov slobodan razvitak i koegzistenciju (ibid.: 43). Interkulturalizam polazi od toga da se vrijednosti jedne kulture ne smiju ocjenjivati prema mjerilima druge kulture te da razlike u vjerovanjima, mišljenju i običajima ne moraju i ne smiju dovesti do nesporazuma i sukoba, nego da trebaju biti temelj za oblikovanje zajedničkih vrijednosti i prihvaćanje različitosti (cf. Hrvatska enciklopedija. Interkulturalizam). U tom se kontekstu interkulturalnost može definirati kao sposobnost poštivanja pripadnika različitih kultura i uspostavljanja dijaloga aktivnom razmjenom iskustava (Interkulturalnost. Portal Struna). Interkulturalizam u sebe integrira najbolje iz modela asimilacije i iz modela multikulturalizma: fokusirajući se na pojedinca i prepoznajući kulturnu raznolikost, sadržava još jedan element ključan za postizanje integracije i socijalne kohezije, a to je dijalog, međukulturni dijalog koji se temelji na jednakom dostojanstvu i zajedničkim vrijednostima (cf. Bijela knjiga, 2008: 29).

1.2. Međukulturni dijalog

Prema definiciji Europskoga vijeća međukulturni dijalog čini otvorena i dostojanstvena razmjena mišljenja između pojedinaca i grupa različitoga etničkog, kul-

turnog, religijskog i lingvističkog podrijetla i nasljeđa, uz međusobno razumijevanje i uvažavanje (cf. *ibid.*: 14). Krajnji je cilj te razmjene stvaranje suradničkog ozračja u kojemu postoji spremnost za svladavanje političkih i društvenih napetosti. Smisao međukulturnog dijaloga nije u postizanju dogovora ili „pronalaženju istine“, nego u razumijevanju različitih perspektiva, aktivnom slušanju i zalaganju za ljudska prava (cf. *Guidelines for multicultural dialogue*, s. a.: 5). Međukulturni je dijalog važan za političku, socijalnu, kulturnu i ekonomsku integraciju i koheziju kulturno različitih društava. Ciljevi su mu promicanje poštivanja ljudskih prava, demokracije i vladavine prava pa u tom smislu podupire jačanje demokratske stabilnosti i borbu protiv predrasuda i stereotipa prisutnih u javnom životu i političkom diskursu (cf. *ibid.*: 27–28). U *Smjernicama za promicanje međukulturnog dijaloga u neformalnom učenju* (engl. *Guidelines for intercultural dialogue in non-formal learning*) navodi se kako smislen međukulturni dijalog ne smije služiti samo za slavljenje različitosti i kulturne baštine nego da treba poslužiti za stvaranje načina i uvjeta za otvoreno dijeljenje mišljenja, razgovor o „vrućim“ temama, ključnim društvenim problemima i proturječjima, pa čak i za propitivanje vrijednosti i pretpostavki koje oblikuju percepciju, stavove i ponašanja ljudi, kao i uspostavljeni društveni red. Međukulturni dijalog ne bi trebao biti samo platforma za komunikaciju nego bi ljudima trebao omogućiti da uče jedni o drugima i jedni od drugih (cf. *Guidelines for multicultural dialogue*, s. a.: 5).

Da Europska unija veliku važnost pridaje međukulturnom dijalogu pokazuje i donošenje posebne *Rezolucije o ulozi međukulturnog dijaloga, kulturne raznolikosti i obrazovanja u promicanju temeljnih vrijednosti EU-a* (2015/2139(INI)), koju je Europski parlament usvojio 2016. godine. U *Rezoluciji* se između ostaloga navodi kako je za kvalitetan međukulturni dijalog potrebno dobro poznavati vlastitu i tuđu kulturu te da je međukulturni dijalog način da se građane osnaži i potakne na sudjelovanje, posebno u kontekstu zajedničkih dobara i javnih prostora. U njoj se ističe da je s građanskim obrazovanjem potrebno početi od najranije dobi te da su svi oblici kvalitetnog i dostupnog obrazovanja (formalnog, neformalnog i informalnog) prvi korak kojim se omogućuju jednak pristup i jednake mogućnosti za sve. Spominje se da je za razvoj međukulturnog dijaloga važna i provedba programa mobilnosti kojima se među sudionicima potiče osviještenost o europskim vrijednostima (*Uloga interkulturnog dijaloga*, 2016).

Kulturna raznolikost i međukulturni dijalog zauzimaju istaknuto mjesto i u dokumentima Europske unije posvećenima europskoj kulturnoj strategiji (*Europska agenda za kulturu u globaliziranom svijetu*, 2007; *Nova europska agenda za kulturu* 2018). Tako je Vijeće Europe 29. studenoga 2022. godine odobrilo *Rezoluciju Vijeća o planu rada EU-a za kulturu za razdoblje 2023. – 2026.* (15381/22) u kojoj se među ostalim navodi da je kulturna i jezična raznolikost jedna od ključnih prednosti Europe, pri čemu posebnu pozornost treba posvetiti osiguravanju sudjelovanja djece i mladih u kulturnom životu te posebice poticanju čitanja i kreativnosti.

Također se navodi da je jednako važno uključivo pristupati ranjivim skupinama te skupinama u nepovoljnom položaju (cf. Rezolucija Vijeća, 2022).

Na tu se rezoluciju nadovezuje i *Rezolucija Europskog parlamenta od 14. prosinca 2022. o provedbi Nove europske agende za kulturu i Strategije EU-a za međunarodne kulturne odnose (2022/2047(INI))* u kojoj se navodi da kulturi i međukulturnom dijalogu na međunarodnoj sceni u izazovnom globalnom kontekstu pripada ključna uloga u poticanju razumijevanja među članovima jednog društva ili različitih društava, kao i u uspostavi komunikacije izvan jezičnih granica, čime se podupire kulturna raznolikost i poštivanje ljudskih prava (cf. Rezolucija Europskog parlamenta, 2022).

Unatoč svim konvencijama, rezolucijama, smjernicama i preporukama, neuvažavanje i zanemarivanje kulturne raznolikosti još su uvijek prisutni i stvarna su prijetnja ostvarivanju ne samo kulturnih nego i svih drugih ljudskih prava (IFLA. Supporting cultural participation and diversity). U smanjenju te prijetnje i poticanju pozitivnih društvenih pomaka važna uloga pripada i knjižnicama.

2. VAŽNOST KNJIŽNICA U MULTIKULTURNOM DRUŠTVU

Svojim zbirkami, prostorima, osobljem i programima knjižnice umnogome pridonose kulturnom životu zajednice. U multikulturnim zajednicama omogućivanje pristupa kulturno raznolikim sadržajima ključno je za postizanje mira, stabilnosti i razvoja (cf. *ibid.*). Multikulturna knjižnica definira se kao „knjižnica koja pruža multikulturalne informacije svim korisnicima knjižnice i posebne usluge nedovoljno zastupljenim etnokulturnim skupinama“ (Brbora et al., 2022: 128). Smatrajući kako doprinos pozitivnim nastojanjima u očuvanju kulturne raznolikosti i poticanju međukulturnog dijaloga mogu dati i knjižnice i to tako da postanu središta multikulturalnosti u kojima se izgradnjom razumijevanja promiču vrijednosti kao što su mir, dostojanstvo, sloboda, demokracija i ljudska prava, Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (IFLA) objavio je spomenuti *Manifest za multikulturalnu zajednicu*, u kojemu se navodi da knjižnice imaju važnu ulogu u društvu zato što pridonose promicanju i očuvanju jezičnoga i kulturnoga izričaja koji odražava lokalnu i globalnu kulturu (cf. *Smjernice*, 2010). S obzirom na to da su otvorene i dostupne svima, knjižnice su idealno mjesto okupljanja na kojemu se mogu susresti i povezati pripadnici različitih društvenih skupina (cf. *ibid.*: 47–48). U svrhu promicanja pravednosti i jednakosti u pristupu knjižničnim uslugama, IFLA je izdala i *Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice*. U njima se ističe kako se multikulturne knjižnične usluge odnose na pružanje kulturno raznolikih informacija svim skupinama knjižničnih korisnika bez diskriminacije na temelju kulturnog i jezičnog nasljeđa, a posebice onima koji se mogu svrstati u obično nedovoljno zastupljene skupine, kao što su useljeničke zajednice, osobe kulturno mješovitog podrijetla, transnacionalne osobe i iseljenici, azilanti,

izbjeglice, osobe s pravom privremenog boravka, imigranti i nacionalne manjine. Dalje se navodi kako je uloga knjižnica osigurati pružanje informacija na odgovarajućim jezicima i pismima te omogućiti pristup raznovrsnoj građi i različitim uslugama, oblikovanima na temelju potreba svih članova zajednice. Knjižnice bi trebale djelovati kao središte multikulturne zajednice – organizacijom različitih društvenih događanja (primjerice izložaba), trebale bi postati mjesta okupljanja i interakcije na kojima se ljudima različitih kulturnih zaleđa i generacijske pripadnosti pruža prilika da se druže, uče jedni od drugih i tako uspostavljaju međukulturni dijalog. Usto knjižnice trebaju prikupljati, obrađivati i posuđivati građu na stranim jezicima. Sve te usluge knjižnice trebaju temeljiti na znanju o kulturnoj raznolikosti svoje zajednice i njezinim potrebama, a pružati bi ih trebalo kulturno senzibilizirano i educirano osoblje koje posjeduje vještine potrebne za kvalitetnu komunikaciju s korisnicima, procjenu njihovih potreba i sposobnost suradnje s članovima zajednice (cf. Smjernice, 2010).

Preporuke iz tih *Smjernica* implementirane su i u strateški plan Knjižnica grada Zagreba, u čijem je sastavu i mreža Knjižnice Marina Držića, za razdoblje od 2021. do 2025. godine, u kojemu se navodi kako će Knjižnice grada Zagreba (KGZ) pojačati usmjerenost na multikulturne programe i programe uključivosti, kao i na programe namijenjene migrantima (cf. KGZ, 2021). Usto, osim što prikupljaju i svojim korisnicima na raspolaganje stavljaju građu na različitim jezicima, u sklopu Knjižnica grada Zagreba djeluju i dvije središnje knjižnice manjina – Središnja knjižnica Albanaca i Središnja knjižnica Rusina i Ukrajinaca, čime KGZ također potiče i promiče kulturnu i jezičnu raznolikost te razvijanje međukulturnog dijaloga (cf. *ibid.*).

Važnost knjižnica u tom kontekstu prepoznaje i Vijeće Europe. Tako se u spomenutoj *Rezoluciji Vijeća o planu rada EU-a za kulturu za razdoblje 2023. – 2026.* (2022/C 466/01) navodi kako je važno jačati višestruku ulogu knjižnica kao mjesta na kojima se može pristupiti kulturnim djelima, vještinama i europskim vrijednostima, ali i kao mjesta za njihovo širenje. Navodi se da knjižnicama pripada ključna uloga u jačanju demokracije i društvene dobrobiti zbog toga što mogu doprijeti do svih članova zajednice. Dodaje se da knjižnice potiču jačanje medijske pismenosti i stvaraju temelj za dijalog i raspravu, čime osnažuju društvenu integraciju i pridonose borbi protiv dezinformacija, govora mržnje i lažnih vijesti (cf. *Rezolucija Vijeća*, 2022). Usto prihvaćaju različite skupine korisnika i provode programe kojima reagiraju na trenutačne društvene izazove, poput rata u Ukrajini, a osobama u ranjivom položaju nude pristupačno i sigurno okruženje (cf. *ibid.*: 8). Zbog svega navedenoga, naglašava se u *Rezoluciji*, do kraja 2026. godine trebalo bi doći do povezivanja oblikovatelja politika i knjižničara, pokretanja rasprave o tome kako promicati i jačati knjižnice te ih dodatno financirati u sklopu programa Europske unije (cf. *ibid.*: 20).

Kao prostori otvoreni svima, knjižnice imaju vrlo važnu ulogu i u kontekstu neformalnoga obrazovanja djece i mladih, pri čemu u suradnji s organizacijama civilnog društva mogu osnaživati vrijednosti koje potiču međukulturni dijalog. Naime u *Rezoluciji Europskog parlamenta od 19. siječnja 2016. o ulozi međukulturnog dijaloga, kulturne raznolikosti i obrazovanja u promicanju temeljnih vrijednosti EU-a* (2015/2139(INI)), ističe se da je s obrazovanjem koje promiče multikulturne vrijednosti i u sklopu kojega se razvijaju međukulturna kompetencija i međukulturna pismenost potrebno početi od najranije dobi (Uloga interkulturnog dijaloga, 2016). Njime se razvijaju međukulturna kompetencija i međukulturna pismenost kao temeljne vještine potrebne za nošenje sa životnim izazovima u suvremenom svijetu (Bartulović i Kušević, 2016). Prema E. Piršl (2014) međukulturna kompetencija može se opisati kao skup sposobnosti utemeljenih na specifičnim stavovima, međukulturnom znanju, vještinama i refleksiji, potrebnima za kvalitetno i učinkovito djelovanje u interakciji s osobama koje se jezično i kulturno razlikuju od nas. Međukulturna pismenost odnosi se na razvoj znanja o sebi i drugima i obuhvaća odgovorno ponašanje prema pripadnicima drugih jezika i kultura, poštivanje različitih vrijednosti, stavova i ponašanja, a njome se između ostalog razvija svijest o važnosti suzbijanja stereotipa, predrasuda, diskriminacije i govora mržnje (cf. MZO, 2017: 8).

U tom kontekstu u prvi plan dolaze dječje knjižnice, čija je zadaća, kao što se ističe u *IFLA-inim smjernicama za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina*, da svojim prostorom, zbirkama, programima i uslugama omoguće djeci učenje o sebi i drugima i tako potiču međukulturni dijalog. Osobito je važno poticati razvoj čitanja i univerzalne pismenosti iz koje će se poslije razviti i međukulturna pismenost. Pritom programi i usluge trebaju biti namijenjeni svoj djeci i njihovim obiteljima, uključujući i pripadnike marginaliziranih skupina, kao i one koji su u ekonomski nepovoljnom položaju (IFLA-ine Smjernice za knjižnične usluge za djecu, 2018: 3).

3. PRIMJERI MULTIKULTURNIH PROJEKATA IZ PRAKSE

Upravo na tragu svega navedenog – sa sviješću o važnosti poznavanja vlastite kulture, ali i upoznavanja s pripadnicima drugih kultura i jezika te sa sviješću o potrebi promicanja međukulturnog dijaloga, oblikovani su sljedeći programski sadržaji u dvama ograncima mreže Knjižnice Marina Držića: Knjižnici Savica i Dječjoj knjižnici Marina Držića.¹

¹ Mreža Knjižnice Marina Držića nalazi se u zagrebačkoj četvrti Trnje, a čine je istoimena područna knjižnica te tri ogranka: Dječja knjižnica Marina Držića, Knjižnica Ivana Gorana Kovačića i Knjižnica Savica. Knjižnica je osnovana 1948. godine, a od 2007. godine u sastavu je Knjižnica grada Zagreba.

3.1. Projekt „*Changing the world from my neighbourhood*“

U siječnju 2019. godine Knjižnica Savica uključila se u provedbu projekta „*Changing the world from my neighbourhood*“. Projekt se provodio u suradnji s lokalnim partnerima – Centrom za osobni i profesionalni razvoj *Syncro – Synergy Croatia* i Osnovnom školom Jure Kaštelana. Njime se učenicima nižih razreda osnovne škole željelo omogućiti da o različitim zemljama, jezicima i kulturama uče u susretu s njihovim izvornim predstavnicima (*Syncro*). S navedenom osnovnom školom Knjižnica Savica surađuje još od 1993. godine, kada je u zagrebačkome naselju Savica otvorena kao novi ogranak Knjižnice Marina Držića (KGZ. Knjižnica Savica). Knjižnica ima odjel za djecu i odjel za odrasle, na kojima se provode različiti programski sadržaji za sve dobne skupine korisnika, što je iskorišteno i u provedbi ovog projekta.

Od 1. siječnja 2019. do 31. ožujka 2020. godine volonteri iz različitih zemalja Europske unije i iz trećih zemalja u pet dvomjesečnih ciklusa proveli su radionice međukulturne edukacije. U svakom ciklusu sudjelovalo je po deset volontera koji su aktivnosti provodili uz podršku umirovljenika s područja grada Zagreba, motiviranih za uključanje u međunarodne volonterske aktivnosti. Umirovljenici su volonterima bili jezična podrška i upoznavali ih s lokalnom kulturom i običajima. Volontere i umirovljenike u prvim dvama tjednima svakog ciklusa za provedbu radionica pripremala su socijalna radnica i učiteljica razredne nastave, a dio tih pripremnih aktivnosti provodio se i u knjižnici (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2020; 2021).

Što se uloge knjižnice u provedbi projekta tiče, osim što se u njoj održao dio pripremnih programskih aktivnosti, djelatnici knjižnice sudjelovali su u organizaciji i provedbi radionica, aktivno su poticali umirovljenike iz lokalne zajednice na uključivanje u projekt (rezultat tih nastojanja bilo je uključanje dviju knjižničnih korisnica u njegovu provedbu), a knjižnica je u dva navrata bila i domaćin kada su u Zagreb došli predstavnici partnerskih organizacija iz zemalja članica EU-a i trećih zemalja (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2020; 2021).

Radionice su trajale četrdesetak minuta i sastojale su se od uvodnoga dijela s PPT prezentacijom u kojoj bi volonteri ukratko predstavili svoju zemlju, spomenuli njezina kulturna i prirodna bogatstva, kao i različite zanimljivosti specifične za svoj zavičaj. Tekst na slajdovima bio je na hrvatskome, a izlaganja su bila dvojezična – volonteri bi izlagali na engleskome, a umirovljenici bi to prevodili na hrvatski. Nakon uvodnoga dijela slijedile su različite aktivnosti koje su se odnosile na jezik i/ili pismo pojedine zemlje, u sklopu kojih su učenici učili pojedine riječi (primjerice brojeve), pozdrave, stihove pjesama i sl. Posljednji dio radionice bio je posvećen likovnoj ili kreativnoj aktivnosti povezanoj s temom radionice, a katkad i nekoj glazbenoj ili plesnoj aktivnosti (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2020; 2021).

U prvome ciklusu, tijekom veljače i ožujka 2019. godine, volonteri su učenicima Osnovne škole Jure Kaštelana predstavili Češku, Dansku, Italiju, Litvu, Maltu, Poljsku, Portugal, Rumunjsku, Španjolsku i Veliku Britaniju. U drugome ciklusu, koji se provodio u svibnju i lipnju iste godine, sudjelovali su volonteri iz Belgije, Estonije, Francuske, Grčke, Irske, Luksemburga, Nizozemske, Portugala, Rumunjske i Slovačke, a u trećem ciklusu, tijekom kolovoza 2019. godine, radionice su osmislili i proveli volonteri iz Bugarske, Cipra, Danske, Italije, Latvije, Mađarske, Njemačke, Slovenije, Španjolske i Švedske (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2020).

Osim radionica za učenike koji se školuju po redovitom programu, radionice su održane i za učenike s teškoćama u učenju koji se u Osnovnoj školi Grigora Viteza školuju po posebnom programu. Knjižnica s učiteljicama tih razrednih odjeljenja surađuje u sklopu projekta „Knjižnica širom otvorenih vrata“, programa Knjižnica grada Zagreba namijenjenog poticanju čitanja, cjeloživotnog učenja i društvene inkluzije djece s teškoćama u razvoju te mladih i odraslih osoba s invaliditetom (KGZ. Knjižnica širom otvorenih vrata), u čijoj provedbi Knjižnica Savica sudjeluje od 2008. godine. Provedba radionica za te učenike dogovorena je najprije s volonterkom iz Danske, koja je po zanimanju radna terapeutkinja, što je potaknulo još neke volontere da joj se pridruže, pa je tako u prvim dvama ciklusima održano ukupno šest radionica: dvije je održala spomenuta volonterka iz Danske, a po jednu volonteri iz Francuske, Grčke, Litve i Malte. Učenicima s teškoćama nove pojmove i nova znanja lakše je usvajati pomoću zornoga prikaza, stoga su navedene radionice bile osmišljene u skladu s tim. Učenici su aktivno rješavali zadatke i sudjelovali u svim aktivnostima osnažujući time svoje komunikacijske i socijalne vještine, kao i vještine čitanja i pisanja (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2020).

Usto volonteri iz prvih dviju skupina održali su i izlaganja na engleskome jeziku u sklopu programa „Engleski za polaznike zrelije dobi“, koji se u Knjižnici Savica provodi u sklopu projekta „65 plus“ Knjižnica grada Zagreba, namijenjenog društvenoj integraciji osoba starije dobi i njihovu aktivnom uključivanju u kulturna i društvena zbivanja (KGZ. 65 plus). Izlaganjima su predstavljeni Belgija, Danska, Irska, Malta, Portugal i Velika Britanija. Jedna od polaznica radionice i sama se nakon toga uključila u projekt. U sklopu suradnje u knjižnici održano je i cjelovečernje predavanje o Malti na engleskome jeziku, kao i posjećena fotografska radionica za odrasle polaznike (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2020).

U trećem ciklusu, u kolovozu 2019. godine tijekom školskih praznika, volonteri iz Danske, Italije, Latvije, Mađarske, Njemačke, Španjolske i Švedske održali su devet edukativnih međukulturnih radionica „S knjižnicom po svijetu“ za djecu od osam do jedanaest godina. Volonterka iz Latvije održala je dvije radionice, a jednu je radionicu održalo svih deset volontera zajedno (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2020).

U četvrtom ciklusu, u studenome 2019. godine, u knjižnici su održane dvije radionice za učenike nižih razreda osnovne škole, na kojima su predstavljene Sjeverna Makedonija i Francuska (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2020).

Tijekom 2019. godine u Knjižnici Savica održano je ukupno 27 radionica za osnovnoškolce na kojima su sudjelovala 382 korisnika, uključujući i sedam radionica za učenike s teškoćama u učenju na kojima je sudjelovalo 48 korisnika. Usto je održano šest radionica u sklopu programa „Engleski za polaznike zrelije dobi“, na kojima su sudjelovala 24 polaznika treće životne dobi (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2020).

Provedba projekta nastavljena je i u 2020. godini, kada je u sklopu petog ciklusa održano ukupno osam radionica na kojima su volonteri iz Cipra, Grčke, Italije, Litve, Njemačke, Poljske, Portugala i Španjolske predstavili svoje zemlje. U 2020. godini suradnja je proširena i na Dječju knjižnicu Marina Držića, pa su u njoj volonteri iz Cipra, Njemačke, Portugala i Španjolske također održali radionice za osnovnoškolce iz lokalnih škola s kojima ta knjižnica surađuje. Provedba projekta u knjižnicama obustavljena je proglašenjem pandemije bolesti COVID-19 (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2021).

U prva tri mjeseca 2020. godine u Knjižnici Savica održano je ukupno osam radionica za osnovnoškolce na kojima je sudjelovao 171 korisnik. Na četirima radionicama za osnovnoškolce koje su te godine održane u Dječjoj knjižnici Marina Držića sudjelovalo je ukupno 85 korisnika (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2021).

Projekt se financirao u sklopu programa Europske snage solidarnosti, koji mladima od 18 do 30, spremnima na volontiranje ili rad za opće dobro, pruža priliku da sudjelovanjem u projektima u kojima njihov doprinos daje konkretan rezultat te pokazuje solidarnost s ljudima u nepovoljnijem položaju steknu iskustvo, razviju vještine i daju doprinos društvu na lokalnoj i/ili međunarodnoj razini (Europske snage solidarnosti. Opće informacije).

3.2. Program „Multikulti kutić za najmlađe: višejezična pričaonica“

Kad je riječ o ulozi narodnih knjižnica u pružanju podrške ranjivim skupinama te borbi protiv diskriminacije i društvenog isključivanja, u tome osobitu važnost imaju dječje knjižnice, u vezi s čijim se poslanjem u *IFLA-inim smjernicama za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godine* navodi da djeluju kao „informativsko, obrazovno i kulturno središte koje osigurava smisleni pristup informacijama, programima i uslugama primjerenima dobi i sposobnostima, na jezicima relevantnim djeci, njihovim obiteljima i odgojiteljima u multikulturalnim zajednicama.“ (IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu, 2018: 3). U skladu je to i s *Nacionalnim planom za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od*

2022. do 2026. godine (2022: 51), u kojem su jednake mogućnosti za svu djecu, odnosno suzbijanje diskriminacije i socijalne isključenosti, definirane kao jedno od pet ključnih područja unaprjeđenja javnih politika za prava djeteta. Posebnu pozornost valja usmjeravati na rane faze obrazovanja, kada i počinju socijalne nejednakosti te u čiji je razvoj osobito važno ulagati (cf. *ibid.*: 52). Osnovni preduvjeti za integraciju i aktiviranje u društvu, kako se ističe u *IFLA-inim smjernicama za narodne knjižnice* jesu čitanje, pisanje i numeričke sposobnosti (cf. *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*, 2011: 21).

Upravo je poticanje tih znanja i vještina kod djece mlađega školskog uzrasta u središtu najbrojnijih i najdugotrajnijih programa Dječje knjižnica Marina Držića – onih namijenjenih ranjivim skupinama djece (cf. Pavlek, Tanković i Dragaš, 2021).

Dječja knjižnica Marina Držića jedan je od triju ogranaka Knjižnice Marina Držića (KGZ. Dječja knjižnica Marina Držića). Otvorena je 1959. godine, a kontinuitet održavanja pedagoško-animacijskih aktivnosti za predškolsku i školsku djecu u redovitim terminima seže u njoj od 1972. godine (cf. Dragaš, 2018). Prostor od 136 četvornih metara podijeljen je na posudbeni dio i čitaonicu – igraonicu opremljenu kvalitetnim didaktičkim materijalom i društvenim igrama, u kojoj se i održavaju organizirani susreti, predavanja i radionice. Programi namijenjeni ranjivim skupinama djece sustavnije su se u njoj počeli provoditi od 2007. godine uključivanjem knjižnice u projekt „Knjižnica širom otvorenih vrata“, koji je te godine i pokrenut u Knjižnicama grada Zagreba (KGZ. Knjižnica širom otvorenih vrata).

Program „Multikulti kutić za najmlađe“ pokrenut je u drugoj polovini 2018. godine, imao je redovni tjedni termin, a bio je namijenjen roditeljima strancima i njihovoj djeci kao potpora za lakše snalaženje u novoj sredini, pri čemu se socijalizacija i integracija u novu zajednicu temeljila na igri i druženju. Svrha je programa bila i dodatno upoznavanje s radom dječje knjižnice kao lokalne kulturne ustanove. Te je godine aktivnost održana u 17 termina, a obuhvatila je 235 korisnika (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2019), dok je sljedeće godine održana u 38 termina i obuhvatila je 360 korisnika (Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića, 2020). Nadovezujući se na taj program, a u suradnji s organizacijom The International Women’s Club Zagreb, tijekom 2019. godine organizirani su jedanput mjesečno dodatni povremeni susreti žena strankinja – održano ih je 7, a obuhvatili su 40 polaznica (cf. *ibid.*).

Međutim doseljeni članovi obitelji ili pak cijele doseljeničke obitelji koje su tijekom 2018. godine bile sudionici programa „Multikulti kutić za najmlađe“ već su se dobro snalazile u hrvatskom društvu, većina je roditelja bila zaposlena, a djeca su pohađala predškolske ustanove. Na temelju uočavanja društvenih promjena te osluškivanja potreba lokalne zajednice, knjižnica je programom željela obuhvatiti i djecu iz još nedovoljno integriranih obitelji azilantata i doseljenika.

Prema *Izvješću pučke pravobraniteljice* Republike Hrvatske za 2019. godinu, kao diskriminatorne osnove koje prednjače u našem društvu navedeni su rasa, etnicitet ili boja kože te nacionalno podrijetlo (*Izvješće pučke pravobraniteljice* za 2019.). U *Izvješću* je također navedeno da se u Republici Hrvatskoj tijekom godina promijenio odnos prema migrantima – naime, dok je tijekom izbjegličke krize 2015. godine bio humanitarno-pomagački, tijekom pet godina on se pomaknuo u smjeru ksenofobije, pa su se izbjeglice redovito počeli nazivati „ilegalnim migrantima“, prema kojima se javno pretežito izražava strah i zabrinutost (cf. *ibid.*: 35). No unatoč želji knjižničara da se programom privuče navedena ciljana korisnička skupina, pokušaj oglašavanja aktivnosti dijeljenjem informativnih letaka u knjižnici te u predškolskim i školskim ustanovama nije se pokazao učinkovitim, prije svega zbog jezične barijere i zbog knjižničarima nedovoljno dostupnih informacija o takvim obiteljima u lokalnoj sredini. Do promjene je došlo nakon što je uspostavljena suradnja s djelatnicima Crvenoga križa iz Zagreba, u sklopu njihova projekta „Aktivnosti Crvenog križa za integraciju premještenih i preseljenih osoba – ARCI“ (engl. *Action of Red Cross for integration of reallocated and resettled persons – ARCI*), koji se provodio od siječnja 2018. do siječnja 2020. godine i bio financiran iz Fonda za azil, integraciju i migraciju (AMIF) Europske unije (HCK. Projekt Crvenog križa). Aktivnosti tog projekta odnosile su se na pružanje pomoći korisnicima pri učenju lokalnog jezika, na razvijanje potrebnih vještina i znanja, kao i na pružanje podrške u području obrazovanja i zapošljavanja, s naglaskom na potrebama žena i djece (cf. *ibid.*). Zahvaljujući navedenoj suradnji u knjižnici je pokrenuto održavanje radionica namijenjenih upravo toj ranjivoj korisničkoj skupini – majkama i djeci iz obitelji azilanata i tražitelja azila (cf. Pavlek, Tanković i Dragaš, 2021). Kako bi se postigla ugodna atmosfera dobrodošlice te ostvarila što opuštenija komunikacija, na prvoj su radionici, na kojoj je sudjelovalo devet žena i desetero djece, polaznici dočekani prepoznatljivim lokalnim kulinarskim specijalitetom i čajem. Osim predstavljanja različitih vrsta knjižnične građe, igračaka te programskih aktivnosti i usluga, djeci je bio ponuđen pribor za crtanje i slikanje te priručnici za likovno izražavanje u kojima su likovne tehnike objašnjene ilustracijama, pa za korištenje nije bilo nužno poznavanje jezika. Ipak osiguravanje prevoditelja s arapskog jezika ispostavilo se nužnim s obzirom na to da majke koje su došle na aktivnost nisu poznavale ni hrvatski ni engleski jezik. Knjižnica je stoga angažirala članicu koja se na tu suradnju vrlo rado volonterski odazvala, a drugu prevoditeljicu osigurali su djelatnici Crvenoga križa. Drugi je susret pripremljen u sklopu 16. Festivala knjige i književnosti „Pazi, knjiga!“, najstarijega književnog festivala u Hrvatskoj namijenjenog djeci i mladima. Tom su prigodom glumac Denis Bosak i studentica Hawa Washily, imigrantica, pročitali priču *Harun i Jasmin* sirijske književnice Kaadan Nadine, tematski vezanu za prisilno napuštanje domovine. Osim migranata na toj je radionici sudjelovalo nekoliko roditelja s djecom iz lokalne zajednice.

Kao primjer dobre prakse socijalnog uključivanja imigranata, provedba ovog programa u Dječjoj knjižnici Marina Držića predstavljena je na završnoj konferenciji projekta „Aktivnosti Crvenog križa za integraciju preseljenih i premještenih izbjeglica ARCI“, koja je održana 4. i 5. prosinca 2019. godine u Bruxellesu (HCK. Završna konferencija).

Zbog provedbe mjere za sprječavanje širenja koronavirusa i promjene okolnosti rada knjižnica, osobito dječjih odjela, prekinuta je provedba planiranog ciklusa radionica, no 2022. godine u suradnji s Crvenim križem ponovno je organizirana radionica za djecu iz obitelji azilantata i njihove roditelje, a tema su joj bili zvončari i fašnik kao prepoznatljivi hrvatski folklorni običaji, pri čemu su polaznici u kreativnom dijelu radionice izrađivali fašničke maske.

3.3. Projekt „Upoznajemo druge“ u Kopenhagenu – razmjena iskustava o provedbi programa namijenjenih migrantima

Projekt Knjižnica grada Zagreba „Upoznajemo druge“ proveden je 2021. godine u sklopu programa Erasmus+ za 2020. godinu, Ključna aktivnost 1 u području obrazovanja odraslih – Mobilnost u svrhu učenja, kojemu je cilj poboljšanje kvalitete obrazovanja odraslih diljem Europe, a kojim se polaznicima i osoblju u obrazovanju odraslih omogućuje suradničko učenje uz istodobni razvoj međunarodnih partnerstava među organizacijama (AMPEU. Erasmus+). Projekt „Upoznajemo druge“ osmišljen je u svrhu razmjene iskustava s kolegama knjižničarima iz drugih zemalja koja se tiču knjižničnih programa i usluga namijenjenih migrantima, izbjeglicama i tražiteljima azila i koji su usmjereni na osnaživanje multikulturalnosti, interkulturalnosti i tolerancije u društvu. Realiziran je po modelu promatranja rada (engl. *job shadowing*) u srodnim ustanovama, što je oblik stručnog usavršavanja na temelju promatranja i praćenja neposrednog radnog okruženja, metoda i načina rada kolega u odabranoj srodnoj ustanovi (cf. *ibid.*). Dvije sudionice iz Knjižnice Marina Držića bile su u Kopenhagenu, u Knjižnici Nørrebro (Nørrebro Bibliotek), a dvije sudionice iz Knjižnice Vladimira Nazora bile su u Krakovu, u Knjižnici Kraków (Biblioteka Kraków). Boravak je uključivao tri radna dana i dva dana putovanja. U ovome radu provedba projekta bit će predstavljena u svjetlu kopenhaškoga iskustva koje je obuhvatilo praćenje rada danskih kolega od 9. do 11. rujna 2021. godine, upoznavanje s organizacijom rada kopenhaške mreže knjižnica te razmjenu iskustva vezanih za programe i usluge namijenjene ranjivoj skupini korisnika kojima je projekt i posvećen.

Mreža kopenhaških narodnih knjižnica najveća je organizacija narodnih knjižnica u Danskoj – čine je središnja knjižnica i devetnaest podružnica, pokretne knjižnice i posebne službe u bolnicama, zatvorima i domovima za starije osobe (cf. Københavns Biblioteker. About Copenhagen Libraries). Knjižnica Nørrebro nalazi se u istoimenoj multikulturalnoj gradskoj četvrti, a smještena je u prostra-

nom, moderno uređenom bivšem okretištu tramvaja, gdje je s prethodne adrese preseljena 2019. godine (cf. Danish architecture and design review. Library). U istom arhitektonskom kompleksu – Nørrebrohallenu – nalazi se i kulturni centar, sportski tereni i kafić u kojem se zapošljavaju imigranti i gdje se dvaput tjedno održava kvartovska večera namijenjena druženjima obitelji, pri čemu su jela različitih podneblja i različitih kulturnih zajednica ponuđena po povoljnim cijenama. U četvrti Nørrebro nekoliko je stambenih blokova namijenjenih besplatnom ili povoljnom stanovanju socijalno ugroženih obitelji domicilnog stanovništva te obitelji imigranata, pa je knjižnica većinu svojih programa osmislila upravo u svrhu zadovoljenja njihovih potreba, i to u suradnji s drugim ustanovama, s lokalnim organizacijama i udrugama te s brojnim volonterima (cf. Københavns Biblioteker. Nørrebro Library). Volonteri vode desetak različitih jezičnih klubova (danski, engleski, španjolski, arapski, njemački, francuski, ruski, talijanski, korejski, turski i japanski), a okuplja ih i njihov rad koordinira socijalni radnik koji doseljenicima iz drugih zemalja pomaže u knjižnici pri rješavanju različitih svakodnevnih problema na koje, primjerice, nailaze u pisanju dopisa i pribavljanju dokumenata. Prvi knjižnični jezični klub bio je danski, pokrenut još 2009. godine, a ista ga volonterka, umirovljena profesorica, još uvijek vodi (cf. *ibid.*). Svrha je knjižničnih jezičnih klubova da se pomoću opuštenih razgovora razmijene znanja i iskustava te upoznaju ljudi iz različitih kultura odnosno ljudi doseljeni iz različitih dijelova svijeta. Što se tiče pomoći građanima, svaki prvi četvrtak u mjesecu u knjižnici se može dobiti besplatna anonimna pravna pomoć odvjetnika, a školarcima je dvaput tjedno omogućena pomoć pri pisanju domaće zadaće.

U knjižnici je nekoliko polica s literaturom na stranim jezicima, i na odjelu za odrasle i na odjelu za djecu, a s obzirom na to da je nabava građe u kopenhaskoj mreži narodnih knjižnica posve centralizirana te je u svakoj podružnici moguće i posuditi i vratiti bilo koju jedinicu građe koja je u fondu mreže, korisnicima je lako dostupno mnogo više naslova na stranim jezicima.

Susret s jednom od knjižničnih suradnica, koja sa skupinom volontera provodi projekt prikupljanja, dostave i čitanja knjiga djeci u obiteljima u riziku, upriličen je u dijelu Nørrebrea koji nastanjuje velik broj takvih obitelji s obzirom na to da ga čini kompleks stambenih jedinica izgrađenih za besplatan ili povoljan najam imigrantima i socijalno ranjivim skupinama.

Knjižnični su suradnici i zaposlenici obližnjega dnevnog prihvatilišta za one migrante koji nemaju danske dokumente. U tom prostoru migranti mogu dobiti nužnu skrb, odmoriti se i okupati, napuniti mobilni telefon i poslužiti se računalom, a usto mogu dobiti i sve informacije o mogućnostima, pravima i obvezama u Danskoj.

Unatoč razlikama u organizaciji rada i broju knjižničnih programa namijenjenih doseljenicima, migrantima i tražiteljima azila, mnogo je podudarnosti u danskim i hrvatskim iskustvima što se tiče osmišljavanja i provedbe programa namijenjenih tim korisničkim skupinama. Osim prijeko potrebne socijalne osjetljivosti i empatije koju su kao temelj prepoznale obje skupine knjižničara, u provedbi

programskih aktivnosti o kojima je riječ osobito važno mjesto imaju knjižnični volonteri te stalna suradnja s organizacijama i pojedincima u lokalnoj zajednici koji imaju profesionalne kompetencije i iskustvo u radu usmjerenom prema razvoju međukulturnoga dijaloga i poticanju integracije u društvo.

4. ZAKLJUČAK

Suvremeni svijet obilježava bogatstvo kulturne, jezične, socijalne i vjerske raznolikosti, a život u suvremenom društvu u znaku je velikih migracija i kontakata različitih kultura, što je sve potaknuto razvojem komunikacijskih tehnologija i gospodarskom globalizacijom. Posljedica je toga i život u multikulturnom društvu, pri čemu se susret i suživot pripadnika različitih kultura ne događaju uvijek u mirnom i konstruktivnom ozračju prihvaćanja drugih i drugačijih te učenja o njima i od njih, nego ih obilježavaju i brojni izazovi povezani upravo s globalizacijom i migracijama, vjerskim i međukulturnim sukobima te sve jačim radikalizmom (Uloga interkulturnog dijaloga, 2016: 2–3). Na europskoj i svjetskoj razini prepoznata je važnost knjižnica u promicanju međukulturnog dijaloga, iznimno važnog procesa u zaštiti ljudskih prava i očuvanju kulturne raznolikosti. U IFLA-inom *Manifestu za multikulturalnu knjižnicu* ističe se da su knjižnice prilaz kulturno raznolikom društvu koje se temelji na dijalogu (Smjernice, 2010: 47). U njemu se ističe da sve knjižnice trebaju podržavati i promicati kulturnu i jezičnu raznolikost na međunarodnoj, državnoj i lokalnoj razini, omogućiti dijalog među pripadnicima različitih kultura te pružati usluge svim svojim korisnicima, a osobito pripadnicima skupina u nepovoljnom položaju kao što su doseljenici i migranti. Prilog provedbi tih ciljeva svojim programskim sadržajima daju Knjižnica Savica i Dječja knjižnica Marina Držića, ogranci Knjižnice Marina Držića u Zagrebu. Programom „Changing the world from my neighbourhood“ Knjižnica Savica u svojoj je lokalnoj zajednici nastojala potaknuti međukulturni dijalog omogućujući učenicima nižih razreda osnovne škole da upoznaju izvorne predstavnike drugih kultura kako bi s njima ostvarili interakciju. Programom „Multikulti kutić za najmlađe: višejezična pričao-nica“ Dječja knjižnica Marina Držića nastojala je doseljenicima i migrantima omogućiti lakšu integraciju u hrvatsko društvo, a sudjelovanje djelatnica spomenutih knjižnica u projektu „Upoznajemo druge“ Knjižnica grada Zagreba, provedenom u sklopu programa Erasmus+ namijenjenom obrazovanju odraslih, omogućilo je razmjenu ideja i stjecanje novih iskustava koja dodatno unaprjeđuju rad na poticanju međukulturnog dijaloga, promicanju osviještenosti o kulturnoj raznolikosti, olakšavanju integracije doseljenika u naše društvo te sustavnom osnaživanju multikulturalnosti i interkulturalnosti u svakodnevnom radu knjižnica.

Provedba opisanih programa Knjižnice Marina Držića i kopenhavske Knjižnice Nørrebro zorno svjedoči o tome da je za uspjeh knjižničnih aktivnosti namijenjenih osnaživanju kulturne raznolikosti i poticanju međukulturnog dijaloga prijeko

potrebna suradnja knjižnice s organizacijama civilnoga društva, kojom se ujedno omogućuje ostvarenje ključne uloge knjižnice kao mjesta društvene kohezije, mjesta okupljanja građana i podrške jačanja demokracije i društvene dobrobiti.

LITERATURA

- Bartulović, M. i B. Kušević (2016). *Što je interkulturno obrazovanje? Priručnik za nastavnike i druge znatiželjnike*. Zagreb: Centar za mirovne studije. Dostupno i na: <https://www.bib.irb.hr/869114> [citirano: 2023–01–15].
- Bijela knjiga (2008). *Bijela knjiga o međukulturnom dijalogu: 'Živimo zajedno jednaki u dostojanstvu'*. [priredila Nevenka Lončarić-Jelačić]. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/medjukulturni-dijalog-web-1536911268.pdf>
- Brbora, S. et al. (2022). *Rječnik hrvatskoga knjižničarskog nazivlja = Croatian dictionary of librarianship = Kroatisches Wörterbuch des Bibliothekswesens*. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada.
- Dragaš, B. (2018). Sedamdeset godina Knjižnice Marina Držića. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 61, 1: 201–217. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/file/303892> [citirano: 2023–01–15].
- Dragaš, B. i S. Ercegovac (2021). Projekt Upoznajemo druge: Naše kopenhasko iskustvo. *E-bilten ZKD-a Bez uveza* 1, 1. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://sites.google.com/view/bez-uveza/naslovnica/arhiva-brojeva/god-1-br-1-2021/projekt-upoznajemo-druge-na%C5%A1e-kopenha%C5%A1ko-iskustvo>
- Europska agenda za kulturu u globaliziranom svijetu (2007). *European agenda for culture in a globalising world (SEC(2007) 570)*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0242:FIN:EN:PDF>
- Guidelines for multicultural dialogue (s. a.). *Guidelines for multicultural dialogue in non-formal learning / education activities*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262115/ICD2014.pdf/73add476-4e8e-4522-8fb5-67df5e4ccfc8>
- IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu (2018). *IFLA-ine smjernice za knjižnične usluge za djecu od rođenja do 18 godina*. C. Rankin (ur.). [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: https://hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacija/599
- IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice (2011). *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. C. Koontz i B. Gubbin (ur.). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Izješće pučke pravobraniteljice za 2019*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-04-08/141403/IZVJ_RAD_PUCKA_PRAVOBANIT_2019.pdf

- KGZ (2021). *Knjižnice grada Zagreba: 2021.–2025.: Strateški plan*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno i na: https://issuu.com/knjiznice-gradzagreba/docs/strategija_web
- Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja (2006). Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja. *Narodne novine* 5, 68. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2006_06_5_68.html
- MZO (2017). *Nacionalni dokument jezično-komunikacijskog područja kurikuluma. Prijedlog nakon javne rasprave*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/PodrucjaKurikuluma/Jezi%C4%8Dno-komunikacijsko%20podru%C4%8Dje.pdf>
- Nacionalni plan za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2022. do 2026. godine*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Dokumenti/Nacionalni%20plan%20za%20prava%20djece%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20za%20razdoblje%20od%202022.%20do%202026.%20godine.pdf>
- Nova europska agenda za kulturu (2018). *Rezolucija Europskog parlamenta od 11. prosinca 2018. o Novoj europskoj agendi za kulturu (2018/2091(INI))*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0499_HR.html
- Opća deklaracija o kulturnoj raznolikosti* (2001). [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity>
- Pavlek, A.; R. Tanković i B. Dragaš (2021). Programi poticanja čitanja za ranjive skupine u Dječjoj knjižnici Marina Držića // *Zbornik radova s Međunarodnog znanstveno-stručnog skupa 2020. „Čitanjem do uključenosti“*. Subotica: Hrvatska čitaonica Subotica, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 2021.
- Piršl, E. (2014). Modeli interkulturalne kompetencije. *Pedagogijska istraživanja* 11, 2: 203–2016. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/file/256779> [citirano: 2023–01–15].
- Povelja Europske unije o temeljnim pravima (2016/C 202/02)*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT>
- Putnik, M. (2019). *Knjižnice i kulturna različitost: Disertacija*. [citirano: 2023–03–10]. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:683190>
- Rezolucija Europskog parlamenta (2022). *Rezolucija Europskog parlamenta od 14. prosinca 2022. o provedbi Nove europske agende za kulturu i Strategije EU-a za međunarodne kulturne odnose (2022/2047(INI))*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0444_HR.html

- Rezolucija Vijeća (2022). *Rezolucija Vijeća o planu rada EU-a za kulturu za razdoblje 2023. – 2026. (2022/C 466/01)*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32022G1207\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32022G1207(01))
- Smjernice (2010). *Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice: s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Škvorc, B. (2010). Multikulturalnost i multikulturalizam u postkolonijalnom „stanju stvari“: Dislocirani identitet, pričanje zajednice, književnost i druge Hrvatske. *Časopis Hrvatskih studija*, 6, 1: 69-112. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/file/128447> [citirano: 2023–03–10]
- Ugovor (2016). *Ugovor o Europskoj uniji i Ugovor o funkcioniranju Europske unije (2016/C 202/01)*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hr/TXT/?uri=celex:12016ME/TXT>
- Uloga interkulturalnog dijaloga (2016). *Rezolucija Europskog parlamenta od 19. siječnja 2016. o ulozi međukulturalnog dijaloga, kulturne raznolikosti i obrazovanja u promicanju temeljnih vrijednosti EU-a (2015/2139(INI))* (Uloga interkulturalnog dijaloga, kulturne raznolikosti i obrazovanja u promicanju temeljnih vrijednosti EU-a). [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016IP0005&from=HR>
- Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (2002). *Narodne novine* 155, 2532. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_12_155_2532.html

Arhivski izvori

- Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića za 2018. godinu (2019). Arhiva Knjižnica grada Zagreba.
- Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića za 2019. godinu (2020). Arhiva Knjižnica grada Zagreba.
- Godišnji izvještaj Knjižnice Marina Držića za 2020. godinu (2021). Arhiva Knjižnica grada Zagreba.

Mrežni izvori

- AMPEU. Erasmus+: Obrazovanje odraslih. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.mobilnost.hr/hr/sadržaj/programi/erasmus/erasmus-obrazovanje-odraslih/>
- Asimilacija. *Hrvatska enciklopedija*. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=4180>
- Culturenet.hr. 16. Festival knjige i književnosti „Pazi, knjiga!“ [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.culturenet.hr/hr/16-festival-knjige-i-knjizevnosti-pazi-knjiga/92146>

- Danish architecture and design review. Library. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <http://danishdesignreview.com/architecture/tag/Library>
- Europska unija. Hrvatska enciklopedija. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18657>
- Europske snage solidarnosti. O programu – opće informacije. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.europskesnagesolidarnosti.hr/hr/sadrzaj/o-programu/opce-informacije/>
- HCK. Projekt Crvenog križa za integraciju premještenih i preseljenih izbjeglica – Hrvatski Crveni križ [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.hck.hr/novosti/projekt-crvenog-križa-za-integraciju-premjestenih-i-preseljenih-izbjeglica/6049>
- HCK. Završna konferencija projekta ARCI u Bruxellesu. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.hck.hr/novosti/završna-konferencija-projekta-arci-u-bruxellesu/10162>
- IFLA. Supporting cultural participation and diversity. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.ifla.org/cultural-participation-and-diversity/>
- Interkulturalizam. Hrvatska enciklopedija. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27631>
- Interkulturalizam. Portal Struna: hrvatsko strukovno nazivlje. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <http://struna.ihjj.hr/search-do/?q=interkulturalizam#container>
- Interkulturalnost. Portal Struna: hrvatsko strukovno nazivlje. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <http://struna.ihjj.hr/naziv/interkulturalnost/24673/>
- KGZ. 65 plus. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/65-plus-1296/1296>
- KGZ. Dječja knjižnica Marina Držića. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/djecja-knjiznica-marina-drzica/59>
- KGZ. Knjižnica Savica. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-savica/65>
- KGZ. Knjižnica širom otvorenih vrata. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.kgz.hr/hr/knjiznica-sirom-otvorenih-vrata-5993/5993>
- Københavns Biblioteker. About Copenhagen Libraries. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://bibliotek.kk.dk/About>
- Københavns Biblioteker. Nørrebro Library. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://bibliotek.kk.dk/node/2263>
- Multikulturalizam*. Hrvatska enciklopedija. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42380>
- Syncro. Syncro – Synergy Croatia. Changing the World From My Neighbourhood. [citirano: 2023–01–15]. Dostupno na: <https://www.synergy-croatia.com/change>